

**ГЕРАСИМ ВЕЛИЧКОВ
АЛИСТЕЪР МАКЛЕЙН И
НЕГОВИЯТ РОМАН**

chitanka.info

В двайсет и петгодишната творческа биография на Алистеър Маклейн любителите на статистиката могат да открият впечатляващи цифри: 20 романа и дузина филмови сценарии, общ тираж на печатните му творби: над 25 милиона екземпляра, преводи на почти всички европейски езици, книги с повече от двайсет издания („Кукла на верига“ например само в Англия до момента е претърпяла над трийсет издания) и т.н.

Тези данни сами по себе си говорят за изключителната популярност на Маклейн, който, както се твърди, се ползва с благоразположението на публиката, подобно на нашумяла рок-звезда.

След всичката тая гръмка информация някак спонтанно изниква въпросът, с какво английският писател Алистеър Маклейн превъзхожда, кажи-речи, безконечната фаланга от автори в областта на криминално-приключенския жанр, работещи в Западна Европа и САЩ, с какво печели многобройните си читатели?

Роден през 1922 г. в Глазгоу, Маклейн спада към поколението, чиято младост преминава под знака на Втората световна война. Едва осемнайсетгодишен, той е мобилизиран в Кралския военноморски флот и в продължение на пет години, до самия край на войната, служи в марината, като участва в бойни операции, водени в най-различни географски координати, от Арктика до Далечния изток. В този период бъдещият писател става свидетел на конфликти от най-разнообразно естество, натрупва впечатления, изостря своята наблюдателност — неща, които по-късно ще му окажат безценна помощ в писателския „занаят“.

Да пише литература Маклейн започва съвсем случайно. След като през 1951 г. завършва хуманитарни науки в Глазгоуския университет, той става учител в един тих шотландски градец. Няколко години по-късно така се случва, че прочита в глазгоуския вестник „Херълд“ обявление за конкурс за написване на къс разказ на приключенска тема тъкмо когато е затънал до гуша в дългове. Решава да опита. Сюжета подбира от военните си преживявания. В съперничество с около деветстотин изпратени творби разказът на Маклейн печели. Наградата от сто лири го радва, но още по-радостно е предложението на една издателска къща да разшири разказа си в роман. Така се ражда „Корабът на Н. К. В. «Одисей»“. Годината е 1955-а. Успехът на романа е огромен. Критиката е единодушна, че Алистеър

Маклейн „просто е роден писател на приключенска литература“. Окуражен, той подхваща нов роман — „Пушките на Навароне“. Сюжетът отново е свързан с Втората световна война.

Макар и издържани според изискванията на приключенския жанр, споменатите две творби са доста сковани що се отнася до литературната инвенция, звучат журналистично, ясно личи придържането на автора към конкретни факти. Ала все пак е неоспоримо, че още в тях се долавя изключителният усет на Маклейн към драматична ситуация, както и умението му да влага максимален емоционален заряд в незначителни наглед събития, да фокусира вниманието на читателя върху съществения елемент в развитието на сюжета, да нюансира и създава богати асоциации. Същевременно се чувствува строга творческа сдържаност, която не е особено характерна за арсенала на повечето „трилъри“ автори. (Понятието „трилъри“ обикновено се използва, за да се разграничат от класическия криминален роман онези произведения, в които за сметка на постепенното разплитане на криминалния „ребус“ преобладават остри физически и психологически стълкновения, резки обрати, напрегнати сцени, динамика.)

В следващите си романи „На юг от Ява“, „Последната граница“, „Нощ без край“ и „Ключът се казва «страх»“ Маклейн значително обогатява изразните си средства, усъвършенствува техниката си за изграждане на интригата, стреми се да задълбочи психологическата характеристика на героите си, търси правдива мотивировка на сюжетите си. В резултат произведенията му придобиват убедителен облик, фрагментите се избистрят и подреждат в логическа градация, композиционно се преливат, няма пукнатини и двусмислици.

Накратко казано, в тези романи Маклейн утвърждава своя индивидуален стил — стил сравнително очистен от шокиращи ефекти, които стоят като прикачени към действието, а не следват обективно от неговия ход или най-малкото са напълно възможни при определени екстремни ситуации, когато е съвсем реално човек да надмине себе си. В това отношение Маклейн е достоен наследник на английската традиция в криминално-приключенския жанр. Ала, струва ми се, новите елементи в произведенията на Маклейн, необичайни за неговите предшественици, са по-съществени за специфичния строй на романите му и тяхното въздействие. Преди всичко става дума за

необикновената кинематографичност на Маклейновото повествование. (Уместно е тук да се спомене, че някои от по-късните си романи, например „Мечият остров“, „Когато удари осем“ и др., Маклейн първоначално замисля и написва като филмови сценарии, а чак по-късно публикува като белетристични творби.) Разделянето на епизоди, къде по-обстоятелствени, къде по-динамични, внушава у читателя особено чувство за забавен, понякога дори фиксиран филмов кадър, със свой близък план, фон, фигури и пр. Тази техника за пръв път майсторски е приложена в романа „Нощ без край“. Времетраенето на действието е точно една нощ, разграфена по часове. Сцените във всяка отделна глава имат напълно завършен облик, действуват изключително непосредствено, ефектът е почти визуален. Разбира се, този маниер на писане носи риска творбата да остане насечена, фрагментарна, но Маклейн, очевидно съзнавайки тази опасност, е особено прецизен в монтажа.

Още по-гъвкаво Маклейн гради своите сюжети в романите си от края на шейсетте години: „Черният кръстоносец“, „Където орлите летят“, „Златното рандеву“ и „Кукла на верига“. В тях преди всичко изпъква неизчерпаемото въображение на автора, умението да се улови и предаде най-подходящата атмосфера за съответната ситуация и отново онова чувство за мярка и правдивост — качество, което може би най-много допринесе за голямата популярност на Алистеър Маклейн.

Като заглавие „Кукла на верига“ не е непознато на българската публика — преди шест-седем години у нас бе прожектиран едноименен филм, английска продукция, по сценарий на Алистеър Маклейн. Правило ми е впечатление, че споменаването на това заглавие неизменно поражда у събеседника асоциация за нещо кошмарно и зловещо. Действително като общо впечатление филмът не би могъл да предизвика друга реакция. Ала не мисля, че само с подобни чувства ще остане читателят, затваряйки последната страница на романа „Кукла на верига“. Разликите между филмовия сценарий и белетристичния текст са много и значителни. Едва ли е необходимо да се изброяват и анализират тук. Предполагам, читателят с добра памет сам ще ги установи и ще реши за себе си кой вариант е по-сполучлив, както и дали пропуснатите във филма моменти наистина заслужават да бъдат пренебрегнати за сметка на други.

Публикуван през 1969 г., романът „Кукла на верига“ по стил или форма не се отличава с нещо особено от останалото творчество на Маклейн. Интригата е изкусно заплетена, градусът на напрежение расте с всяка отгърната страница, действието стремглаво лети към своята развързка. Интересното тук е, че Маклейн прави своя макар и не пръв, но най-сполучлив опит за по-задълбочен психологически анализ на някои от героите си, в случая Пол Шерман. Също така Пол Шерман е и първият образ в творчеството на Маклейн, професионално и обществено задължен да се бори с престъпността, докато „детективите“ в предишните му произведения са предимно хора, изпаднали в положение, където имат само един избор — или да обезвредят престъпника, или да загинат. Та на тази основа — професионалния и човешки дълг — Маклейн мотивира една голяма част от действията на своя герой. Въпреки всичко обаче характерът на Пол Шерман е доста бегло разкрит, на места само е маркиран. Нищо чудно самият автор да не си е поставил и по-висока цел. Все пак този образ е постижение за Маклейн. Това, което най-силно прави впечатление, е неподправената, напълно реална, човешка природа на Шерман за разлика от несъгрешимите и вездесъщи супермени, които господствуват по страниците на тонове „трилъри“.

С правдоподобност се отличават и почти всички епизоди, от които е изграден романът. Логиката на сюжета, общо взето, също е монолитна, пукнатините — доколкото ги има — са незначителни, нямат съществена връзка с цялостното развитие на действието. Авторът нито за момент не „изпуска“ повествованието си логически или емоционално. Разказът тече необикновено динамично, синтезирано, изпълнен с изненади и обрати; езикът е богат, нюансиран, точен; диалогът — естествен, остроумен, пълнокръвен. Не са много авторите в световната литература, не само в областта на криминалния жанр, които успяват да премахнат представата за време у читателя. Зачетем ли „Кукла на верига“, струва ни се, че описваните събития продължават със седмици, дори месеци, докато всъщност цялата „операция“ трае само четири дена и три ноци.

Неубедителен в персоналните си характеристики, затова пък Алистеър Маклейн проявява голямо майсторство, предавайки атмосферата на действието. Амстердам със странните си островърхи къщи, тайнствено блещукащи канали, тесни улички, подозрителни

нощни заведения, чудати латерни — всичко това е обрисувано много въздействащо, с умело перо и замах. Читателят неминуемо ще забележи с колко пестеливи, но изключително силни изразни средства Маклейн рисува например един от възловите „декори“ в развитието на сюжета — уличката със склада на Моргенщерн и Мюгенталер. Злокобното и тайнствено излъчване на складовете е предадено чрез реакцията на персонажите, в случая Белинда и Шерман, а самото описание на пейзажа е по-скоро фактическо, отколкото емоционално.

След „Кукла на верига“ Алистър Маклейн, естествено, публикува поредица от нови романи: „Фургон до Каваре“, „Мечият остров“, „Капитан Кук“, „Безследната смърт“ и др. Както и преди, сюжетите му са най-разнообразни, мястото на действие също „отскача“ в най-различни краища на света — от Гренландия до Долomitите и световните писти за автомобилни състезания „Формула 1“. Пише с невероятна бързина: обикновено един роман завършва за около месец-два. Според него професията му с нищо не превъзхожда всеки друг занаят. Както сам казва: „В това, което правя, няма нищо свръх, няма никаква мистика. Просто това е работа като всички останали.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.